

Білоус Наталія Павлівна,

*учитель географії Сестринівського ЗНВК I-III ступенів, студентка спеціальності
«Публічне управління та адміністрування», ступеня вищої освіти «Магістр»
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

Мудрак Олександр Васильович,

*доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри екології, природничих та
математичних наук КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

У статті розглянуто базові положення концепції сталого розвитку територіальних громад в рамках реалізації державної стратегії. Запропоновано систему оціночних параметрів впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища територіальних громад на базі комплексного підходу з врахуванням економічної, екологічної, і соціальної складової.

***Ключові слова:** сталий розвиток, територіальна громада, державне управління, природно-ресурсний потенціал, економічна, екологічна і соціальна складова.*

In the article the basic tenets of sustainable development of local community in the framework of the national strategy are described. A system of evaluation the parameters influence factors of external and internal environment on the basis of an territorial communities approach, taking into account economic, environmental, social component are proposed.

***Key words:** sustainable development, of territorial (communities, public administration economic component social component, environmental component.*

Постановка проблеми. Концепція сталого розвитку ґрунтується на синтезі трьох базових компонентів: економічного, соціального і екологічного. Особливого значення “концепція сталого розвитку” набула на конференції ООН в Ріо-де-Жанейро (1992) у якій взяли участь голови урядів, представники наукових і ділових кіл, експерти із 179 країн. Ця конференція закликала всі країни до прийняття національних стратегій сталого розвитку. Другим за значенням був Всесвітній “Саміт Землі – 2002”, який відбувся через десять років у Йоганнесбурзі (2002). Він розвинув і конкретизував концепцію сталого розвитку та прийняв важливі документи з її реалізації. Фактично відбувся перехід від дослідження сталого розвитку еколого-економічної системи до концепції сталого розвитку – соціоеколого-економічної системи. Наразі розвиток цієї системи був детально обґрунтований на конференції Ріо+20 [2, 8].

У літературі мають місце багато різних визначень сталого розвитку. Значною мірою вони є конкретизацією або уточненням визначення, яке зробила Всесвітня комісія ООН з навколишнього середовища і розвитку: “сталій розвиток” (sustainable development) - це розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління і не ставить під загрозу можливість майбутніх поколінь задовольняти їхні власні потреби (WCED, 1987) [1]. В Україні 2020 рік офіційно оголошений роком сталого розвитку, де відповідно національній стратегії, наша країна має виконувати 17 цілей, які запропоновані світовою спільнотою.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. На сьогодні одним з актуальних завдань є прийняття концепції сталого розвитку, яка спонукає до зміни парадигми традиційної економічної системи та пошуку нових підходів щодо узгодження інтересів економічної і екологічної сфери при умові дотримання соціальної захищеності й справедливості. Питанням сталого розвитку економічних систем та можливостям його досягнення присвячено багато наукових праць вітчизняних та іноземних учених, зокрема, О.О. Веклич, Е.В. Гірусов, Б.М. Данилишин, Г. Дейлі, Д. Медоуз, Л.Г. Мельник, О.І. Карінцева, О.Г. Осауленко, Г.В. Платонов, О. Шубравська, М.О. Клименко, О.І. Фурдичко, В.М. Боголюбов, Г.О. Білявський, О.В. Мудрак та ін. І все ж розробка системи показників сталого розвитку являє собою складну наукову проблему, яка має дискусійний характер та ще не зовсім вирішена [5-8].

У цей час існує безліч національних і міжнародних ініціатив, спрямованих на розробку і використання систем показників стійкого й безпечного розвитку. Проблемою розробки індикаторів сталого розвитку займаються Департамент політичної координації та стійкого розвитку ООН, Комісія Об'єднаних Націй з питань сталого розвитку, Науковий комітет з проблем навколишнього середовища та інші. Розробка індикаторів сталого розвитку ще далека від їх вирішення, проте вже запропоновані проекти індикаторів для систем різного масштабу, глобального, регіонального, національного, локального, галузевого, окремого населеного пункту.

Мета статті - дослідження найважливіших параметрів сталого розвитку територіальних громад, умов і передумов для формування напрямів вдосконалення процесів управління функціонуванням об'єднаних територіальних громад в соціоеколого-економічній системі держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідною умовою інноваційного розвитку економіки є забезпечення засобами державної політики тісного взаємозв'язку між усіма складовими суспільного життя, які входять у систему сталого розвитку. Сталий розвиток країни – це таке функціонування її господарського комплексу, коли одночасно забезпечуються задоволення зростаючих матеріальних і духовних потреб населення, раціональне та екологічно безпечне господарювання й високоефективне використання природних ресурсів, підтримання сприятливих для здоров'я людини природно-екологічних умов життєдіяльності, збереження, відтворення і примноження якості довкілля та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва [7].

Досліджуючи перспективи і проблеми довготривалого соціального еколого-безпечного розвитку науковці визначили шість основних аспектів “сталого розвитку”: політико-правовий, економічний, екологічний, соціальний, міжнародний та інформативний. Загалом, концепція сталого розвитку базується на трьох основних принципах:

- забезпечення збалансованості економіки та екології;
- забезпечення збалансованості економічної і соціальної сфер у людському вимірі, що означає максимальне використання в інтересах населення тих ресурсів, які дає економічний розвиток;
- розв'язання завдань, пов'язаних з розвитком не лише в інтересах сучасного покоління, але і всіх наступних поколінь, що мають рівні права на всі види ресурсів [8].

Для прийняття ефективних управлінських рішень щодо впровадження стратегії сталого розвитку важливе значення мають міжнародні оцінки які показують відповідність діяльності держави певним принципам і показникам. Такі оцінки визначаються за допомогою системи індикаторів, що якісно і кількісно характеризують процес переходу держави до екологічно збалансованого розвитку. Кожний індекс є середньозваженим показником, що розраховується на основі системи індикаторів. Міжнародні рейтинги є зручним інструментом для визначення місця країни у світовій системі координат. За допомогою світових досліджень можна подати та проаналізувати становище України в аспекті економічної, екологічної та соціальної сталості [4]. Аналітичне узагальнення матеріалів міжнародних рейтингів дасть можливість побачити ситуацію, що склалася під впливом соціально-економічних та еколого-природних чинників. Державна політика щодо сталого розвитку повинна базуватися на таких основних принципах, які забезпечують:

- збалансованість розвитку українського суспільства;
- паритетність економічного, соціального і екологічного складників, визнання неможливості тривалого поступального розвитку суспільства в умовах деградації природного середовища;
- екологічно й техногенно безпечні умови життєдіяльності населення;
- утвердження гуманізму, демократії і загальнолюдських цінностей;
- еколого-економічну збалансованість розвитку окремих регіонів та її узгодження із загальнонаціональними потребами [4-5].

У сучасному трактуванні актуальною для України з урахуванням євроінтеграційних прагнень є нова європейська стратегія соціально-економічного розвитку на період до 2020 року – “Європа 2020: стратегія розумного, сталого та всеосяжного зростання”, яка концентрується на таких ключових факторах:

- *розумне зростання*: розвиток економіки, заснований на знаннях і новаціях;
- *стале зростання*: формування економіки, заснованої на доцільному використанні ресурсів і врахуванні екологічних складових, розвиток так званих “зелених” технологій, плани щодо подальшої боротьби із змінами клімату;
- *всеохоплююче зростання*: сприяння підвищенню рівня зайнятості населення, досягнення соціальних стандартів, зниження рівня бідності, формування соціально однорідного суспільства [3].

Наявне в Україні законодавчо-нормативне трактування сталого соціально-економічного розвитку визначає його як функціонування господарського комплексу, коли одночасно задовольняються зростаючі матеріальні і духовні потреби населення, забезпечується раціональне й екологічно безпечне господарювання і високоефективне збалансоване використання природних ресурсів, створюються сприятливі умови для здоров'я людини, збереження і відтворення навко-

лишнього природного середовища та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва [4]. Таке визначення не тільки узагальнене, але й охоплює основні складові сталого розвитку, серед яких виокремлюються економічна, екологічна та соціальна, які вважаємо базовими.

Разом із тим, наголошуємо на визначальній ролі інституційної компоненти сталого розвитку, яка містить формальні і неформальні норми й правила, які регулюють поведінку соціальних акторів, форми організації життєдіяльності суспільства, механізми, що забезпечують відтворення соціальних практик. Це можна розглядати як своєрідну надбудову до базисних елементів сталого розвитку.

Своєрідними інституціями сталого розвитку є наука і освіта, які розробляють, аналізують та здійснюють навчально-інформаційне забезпечення дійових осіб відповідних процесів. При цьому можна зазначити, що розвиток науки випереджає і освітній процес, й практику впровадження основних ідей.

Також як особливу інституцію, яка сформувалася в Україні у процесі інституційної трансформації національної економіки на засадах децентралізації та реформи органів місцевого самоврядування, можна розглядати об'єднані територіальні громади.

Схематично досліджувана інституційна конструкція (матриця) згаданих елементів сталого розвитку (СР) територіальних громад подана на рис. 1 [5-6].

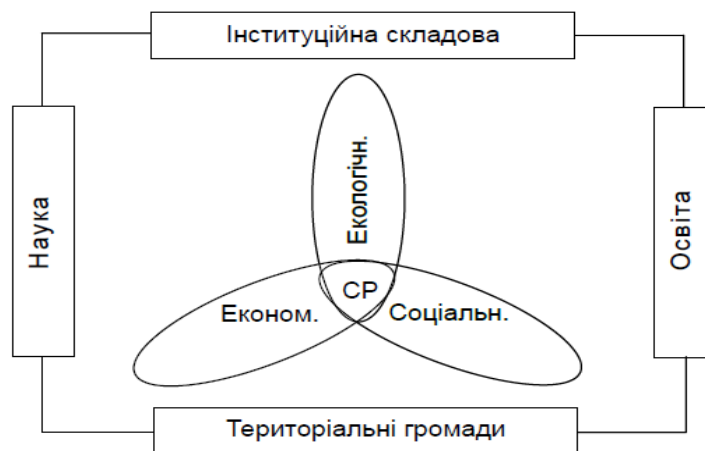

Рис. 1. Основні елементи сталого розвитку територіальних громад

Складність та багатоелементність концепції сталого розвитку, нелінійний характер змін, що відбуваються, зумовлюють доцільність міждисциплінарних досліджень і застосування системного підходу. Отже, сталий розвиток можна розглядати у трьох формах:

1) як процес (збалансування задіяних елементів, насамперед у триаді “економіка – соціум – довкілля”);

2) як модель (оптимуму господарювання з урахуванням наявних умов і ресурсних обмежень);

3) як керовану стратегічну мету (парадигму суспільного прогресу) [4].

Стосовно ситуації в Україні, то, на нашу думку, тут наявні певні питання, що пов’язані з: економічними обмеженнями; соціальною нерівністю; екологічними проблемами; інституційною недосконалістю. Все це вимагає розробки стратегічних заходів з їхнього подолання.

Вагома роль у рамках цього дослідження належить аграрному сектору національної економіки, що визначається, зокрема, безпосередньою задіяністю природних ресурсів у аграрному виробництві, з одного боку, та значним забруднюючим впливом сектора на довкілля, з іншого. Особливо це актуально для територіальних громад, адже в сільській місцевості аграрне виробництво залишається домінуючим видом економічної діяльності. Реалізація концепції сталого розвитку в об’єднаних територіальних громадах охоплює декілька, певною мірою суперечливих, блоків завдань. Перше, це нарощування обсягів виробництва, насамперед з метою поліпшення економічної складової. Друге – подолання нестачі коштів, а часом і соціальної безвідповідальності бізнесу щодо екологічних вимог. Третє, це подолання залишкового принципу у розв’язанні соціальних питань. Першочергової уваги потребує завдання забезпечення стійкого виробництва на засадах збереження екосистем. Це можливо, зокрема, за умов розвитку органічного виробництва, використання біотехнологій та ін. Принципово іншим напрямом є розвиток не сільськогосподарських видів економічної діяльності у сільській місцевості, що забезпечить диверсифікацію зайнятості і джерел доходів. Поза сумнівом, вагома роль належить лідерському потенціалу місцевих громад [5-6].

Висновки. Для забезпечення сталого розвитку об'єднаних територіальних громад необхідно:

- удосконалити статuti територіальних громад і програми їх сталого розвитку;
- визначити основні показники та індикатори сталого розвитку;
- застосовувати локальні екологічні плани дій з підвищення показників сталого розвитку;
- проводити інформаційно-просвітницькі заходи й тренінги для членів об'єднаних територіальних громад;
- планувати забудову території громад відповідно до принципів сталого розвитку з розробкою генерального плану згідно екологічних і гігієнічних вимог, державних будівельних норм і стандартів.

Таким чином можна зробити висновок, що сучасна об'єднана територіальна громада володіє відповідними ресурсами і потенціалом для того, щоб вирішити проблеми сталого розвитку на основі екологобезпечних норм, вимог і стандартів.

Перспективні напрями дослідження. Перспективними напрямками дослідження є стратегія розвитку територіальних громад на державному рівні, що передбачає централізоване управління, фінансування, впровадження сучасних “зелених” технологій, забезпечення кваліфікованими кадрами сільські громади.

Список використаних джерел:

1. Глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року (відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний розвитку у галузі сталого розвитку на період до 2030 року», схваленої 25 вересня 2015 року, A/RES/70/1). – Режим доступу: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html>.
2. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. – Available at: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>
3. EUROPE 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. – Available at: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>.
4. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року [Електронний ресурс] / Затверджено Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21 грудня 2010 року №2818-VI. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.
5. Політика сільського розвитку на базі громад в Україні: наук. доп. [за ред. О.М. Бородіної, І.В. Прокопи, О.Л. Попової]. – К.: Ін-т екон. та прогнозів. НАН України, 2015. – 70 с.
6. Вдовенко Н.М. Глобальні пріоритети сталого виробництва сільськогосподарської продукції [Електронний ресурс] / Н.М. Вдовенко // Innovative solutions in modern science. – 2016. – Випуск 4. – Режим доступу: naukajournal.org/index.php/ISMSD/article/download/878/1020
7. Стратегія збалансованого розвитку Вінницької області: екологічна складова: Навчально-методичний посібник / О.В. Мудрак, Г.В. Мудрак. – Вінниця, ФОП Корзун Д.Ю., 2013. – 84 с.
8. Мудрак О.В. Екологічна політика як пріоритетна складова стратегії збалансованого розвитку Вінницької області / О.В. Мудрак, Г.В. Мудрак. Навчально-методичний посібник. – Вінниця, 2017. – 69 с.